

ČLOVĚK V PROCESU PŘESTAVBY HOSPODÁŘSKÉHO MECHANISMU

A. Burian

BURIAN, A. (Výzkumný ústav ekonomiky ZPoK, pracoviště Brno): *Člověk v procesu přestavby hospodářského mechanismu*. Sociol. Zeměd., 25, 1989 (2) : 83-91.

Úspěch přestavby hospodářského mechanismu závisí především na kvalitě člověka — realizátora těchto procesů a příjemce jejich výsledků. Tato „nová kvalita“ spočívá nejen v novém myšlení, ale i v aktivních, iniciativních a angažovaných postojích, v konkrétních pracovních a společenských projevech. Angažovanost — ochota vykonat více, než lze vynutit a zkontrolovat — má však svoje zdroje: primární (správně modelovaný vztah k lidem, k věcem a k práci) a sekundární (požadovaný vztah k vedoucím, ke kolektivu, k podniku a ke společnosti). Kvalifikované utváření obou těchto zdrojů by se mělo stát základním předpokladem formování „lidského činitele“ — ochotného a schopného dosáhnout cílů, jež znamenají novou kvalitu socialismu. Zemědělství do tohoto procesu u nás vstoupilo první — a proto i ono bude muset umět tento problém řešit s předstihem a s rizikem hledání nových cest.

přestavba; angažovanost; zdroje angažovanosti primární a sekundární; vztah k vedoucím, ke kolektivu, k podniku a ke společnosti

Podstata přestavby hospodářského mechanismu bývá nezřídka redukována na „nové ekonomické nástroje“. Této zjednodušené verzi přestavby se však cílevědomě a jednoznačně brání sám autor tohoto pojmu (M. S. Gorbačov), který ji nejen nečlení na technické, ekonomické a lidské zóny, ale v každém aspektu ji spojuje s člověkem, dokonce ji lidským činitelem a změnou jeho myšlení (i jednání) podmiňuje.

Stále jednoznačněji se totiž prokazuje, že urychlení sociálně ekonomického rozvoje nelze dosáhnout bez mobilizace vlastního lidského potenciálu, bez aktivního, iniciativního a angažovaného člověka, který musí být nikoliv jen na konci tohoto snažení, ale i na jeho začátku a v celém jeho procesu, má-li být průběh tohoto dění dynamický a výsledek humánní.

Na průmyslově nejvyspělejších státech můžeme dnes nejpřesvědčivěji dokázat, že tempo vědeckotechnického rozvoje zdaleka neudává zvenčí pořízená úroveň technicko-technologického vybavení, ale i vnitřní potenciál vědeckovýzkumné základny, kvalifikace lidského činitele a úroveň řízení výrobních, ekonomických a sociálních procesů, jež koneckonců rozhoduje o míře zhodnocení technického i lidského potenciálu i o jeho konečném efektu.

Aktivizace člověka je nesmírně složitým problémem zejména v okamžiku, kdy nám již nejde jen o činnost vynutitelnou, ale o čin-

nost překračující hranice „kontrolovatelného minima“, o činnost iniciativní, a dokonce angažovanou, v níž aktér koná dobrovolně více, než je mu uloženo, více než může být kontrolními kritérii vynuceno.

Angažovanost v tomto ohledu je sociologickou (i psychologickou) kategorií. Je stavem sociálních objektů (jedinců, kolektivů), který lze cíleně utvářet a rozvíjet, nebo (i nechtěně) tlumit, či dokonce likvidovat. Potíž je v tom, že „tvorba“ angažovaného člověka je dlouhodobý proces, do něhož vstupuje celá řada subjektů ve funkci pozitivního i negativního ovlivňování, ve funkci zdrojů základních postojů a vztahů, z nichž se pak odvíjí konkrétní chování, jež někdy považujeme za nepochopitelné, rozporné, nebo neodpovídající „plánovaným výsledkům“ (např. působení socialistické základny na kulturní nadstavbu a na chování jedinců, skupin a vrstev).

ZDROJE ANGAŽOVANOSTI

lze spatřovat nejprve v utváření základních vztahů vůči objektům, s nimiž člověk (jako subjekt a nositel určitých aspirací) nutně vytváří celou síť interakcí. Jinak řečeno: základní vztahy vůči každému objektu (v postavení prostředku či cíle) konkrétního dění (činnosti) určují, jak a s jakým efektem toto dění bude probíhat.

Proto za primární zdroje angažovanosti lze označit vztah k lidem, vztah k věcem a vztah k práci. Tyto tři vztahy „produkuji“ chování (a jednání) sui generis — vždy poplatné některému z těchto vztahů, utvářející se v raném dětství a poznamenávající člověka celoživotně.

a) Vztah k lidem se svým formováním (podle nejnovějších výzkumů) posouvá stále blíže k datu narození člověka. Tříleté dítě zná již svůj „sociální status“ v rodině. Ví, co si může dovolit před matkou, před babičkou, před otcem. Tomu přizpůsobuje svoje výrazové prostředky i formu chování. V rodinách našich dědečků pyramida sociálního statusu (8—9 členů rodiny) jednoznačně respektovala podíl jednotlivých členů rodiny na jejím fungování — zejména ekonomickém. Pozice „hlavy rodiny“ jako zdroje obživy byla неотředitelná. Uspořádání všech ostatních respektovalo míru jejich ekonomického přínosu. Podřizování se „výše stojícímu“ partnerovi bylo považováno za samozřejmé — a to respektovaly i všechny typy chování vyjadřující úctu, ochotu, respekt, míru pravomocí. Na druhé straně však se ztráta „živitelského postavení“ promítala zpravidla bezprostředně i do ztráty dominantního sociálního statusu (viz tragická postavení některých výminkářů té doby). Zákon respektování ekonomického přínosu byl však neúprosný, ale přitom vychovával optimálně pro život v drsných podmínkách všestranné konkurence.

Naše „moderní“ tříčlenná rodina má však v sociálním statusu svých členů zmatek: sondy, jež jsme provedli, naznačují, že i dítě (ve věku od 10 až 15 let) se stává nezřídka oním dominantním nositelem sociálního statusu, který rozhoduje o tom, co se vaří (nebo naopak co se do jídelníčku nezařazuje), jak se tráví víkendy apod.: jeho potřeby pak musejí být uspokojovány v prvním pořadí. Zvyknout si na dominantní pozici je jednoduché a příjemné. Neoprávněný (falešný, propůjčený)

sociální status je však svému okolí nebezpečný. Nerespektuje „pravidla poctivé hry“, obchází systém hodnot v dané skupině platící a narušuje ho. Trestem za „blaho propůjčeného statusu“ je pád, který následuje, jakmile autorita propůjčovatele přestane fungovat. Žel, v současné praxi jsme si již více zvykli na osobní než věcné přístupy, na rozhodování upřednostňující odpověď na otázku „kdo za daným subjektem stojí“ před otázkou „co daný subjekt umí“.

b) Vztah k věcem se rodí s první hračkou, již dítě dostává do ruky. Smysl, význam a cíl hračky je obrovský: měla by napomoci zvládnout i pochopit materiální svět (jeho tvary a vlastnosti), udělat z ruky onen nejdokonalejší pracovní nástroj a rozvíjet konstruktivní myšlení. Navíc by měla napomoci uvědomění „hodnoty věcí“, spočívající v obsáhnuté zkušenosti a vynalézavosti desítek, někdy i stovek generací jejich tvůrců. Každá věc by měla být hodnotou i tím, že je „od někoho“ nebo „za něco“, že je odměnou nebo závazkem. (Zde se nabízí Baťovo rčení „učte děti vydělávat — ne doprošovat se“ — proti mnoha oponenturám „sazebníků“ za prospěch, za „rodinné práce“ atd. Kde je pravá míra věcí? Naučit se včas vydělávat učí prakticky všechny země, jež nás ve vědeckotechnickém rozvoji předběhly.)

Z dostatečného sortimentu průzkumů této oblasti vyplývá, že naše děti jsou zahrnuty daleko větším množstvím hraček a věcí, než by mohlo sloužit tvorbě „správného zacházení s nimi“. Průzkum na brněnských i na vybraných venkovských školách nám potvrdil stálý růst množství i hodnoty zapomenutých věcí, o něž se nikdo nehlásí. Chce-li dítě lepší věc, poškodí nebo „ztratí“ věc starou. Jak je to jednoduché. Ale jak krátké spojení je zde k budoucímu vandalovi nebo k pracovníku, který bude účinně napomáhat tomu, abychom ve spotřebě surovin a energie na jednotku výroby byli na jednom z nejhorších míst ve světě!

Největší msta rodičů dětem může být provedena „pořízením tak vysoké životní úrovně, jaké vlastními silami nikdy nedosáhnou“. Návyk na obrovskou spotřebu se lehce osvojuje, leč bolestně a s pocitem nejtrpčí životní křivdy odvyká. Jistá „protimsta“ je pak natažená ruka dítěte s kategorickým požadavkem: „jste povinni udržet náš materiální blahobyt, na který jsme si díky vašemu působení zvykli“. Důsledky těchto vztahů jsou tristní a registrují je nejen některé televizní pořady, ale i černá kronika a domovy důchodců.

c) Vztah k práci se utvářel kdysi jednoduše a samozřejmě. V rodinách bývalo kdysi více dětí a mnohonásobně více práce. Na ní se podíleli všichni, každý svým dílem od okamžiku, kdy byl schopen zvládnout nejjednodušší úkony. Zejména rodina drobného zemědělce (ale i řemeslníka a dělníka) nabízela takovou škálu prací, že bývalo běžnou praxí děti zaměstnávat. I péče o mladší sourozence byla prací spojenou s pravomocemi vyladěnými odpovědností. V učňovském poměru nebylo třeba překonávat bariéry nezvyku na práci; již na středoškolských studiích si řada studentů doplňovala absenci finančních prostředků kondicemi, v řadě průmyslově vyspělých zemí je běžné, že si vysokoškolák na svoje studium přivydělává. Práce (ve světě, který představuje špičku vědeckotechnického rozvoje) je daleko méně obdivována, opěvována, uctívána, ale podstatně více realizována právě ve výchovném procesu, v prostředí rodin i škol — a samozřejmě pracovišť, kde se podprůměrnost, neschopnost nebo lenost netoleruje.

Tyto tři primární vztahy, vytvářející budoucí základ míry angažovaného chování, se pak promítají do většiny (ne-li všech) vztahů ostatních, stávají se prizmatem nazírání na veškeré výrobní, ekonomické i sociální dění, základem hodnocení společenských jevů, zdrojem přístupů k nim i osnovou budoucího jednání.

Pokud jejich aktuální stav budeme chtít konfrontovat s minulostí, musíme (žel) konstatovat, že všechny tři uvedené vztahy jistým způsobem degenerovaly: vztahy mezi lidmi neoplývají porozuměním, ochotou, úctou, spravedlností a neúplatností; vztahy vůči věcem se zdaleka neřídí principem šetrnosti, ochrany a zvelebování společenského vlastnictví, snahou o čistá a krásná města a nezlikvidované životní prostředí, jež by mělo sloužit i dalším generacím; vztah vůči práci se po vyčerpání prvotního budovatelského nadšení ponořil do mělké tůně výkonu odpovídajícího úrovni diferenciace mezi prací kvalitní a nekvalitní, usilovnou a pohodlnou, kvalifikovanou a nekvalifikovanou. V ní se tyto rozdíly smyly nejen mezi jednotlivci, ale i mezi podniky cestou důsledného přerozdělení, vždy ve prospěch „těch druhých“. (Proti mimořádným výkonům jsme dokonce našli rázné opatření v podobě zpevňujících se norem, progresivních daní, v soudním vymáhají zákonných odměn za vynálezy atd.) Axioma „lepšího člověka v lepším systému“ je ohroženo.

Za sekundární zdroje angažovanosti lze definovat ty vztahy, jež člověka podněcují k pozitivnímu pracovnímu i společenskému chování, protože samy o sobě mají pro něj hodnotu, již chce svým jednáním demonstrovat, přispět k jejímu zachování, prohloubení, upevnění. Jsou to vztahy „nastolované“ v plné míře až po začlenění člověka do společenského pracovního procesu.

Jde o vztah k vedoucímu, ke kolektivu, k podniku a ke společnosti. Všechny se však více či méně odvíjejí od vztahů, jež jsme již analyzovali jako primární.

a) Vztah k vedoucímu absorbuje zpravidla namodelovaný již vztah k lidem, k práci a vesměs i k věcem. Kvalifikovaný vedoucí totiž by měl vyžadovat nejen stanovený (normovaný) pracovní výkon, ale i náležitou míru sociálního chování, respektování pokynů, příkazů, norem, potřebnou úroveň podřízení se pravidlům daného pracoviště a přijetí sociálního statusu, který nově nastoupivšímu přísluší. Jsou-li primární vztahy namodelovány příznivě, je vysoká pravděpodobnost bezkonfliktních vztahů vůči takovému vedoucímu. Podmínkou ovšem je, aby hodnotový systém vedoucího respektoval kritéria vztahů, jež jsme označili za primární, v nedeformované podobě.

A zde je jeden z „kamenů úrazů“: vedoucí pracovníci nejsou vesměs kvalifikováni na řízení, jejich výběr často obchází požadavek „způsobilosti na zacházení s člověkem a na vedení lidí“. Proto nezřídkada dochází k tomu, že jejich představa optimálních vztahů k věcem, k lidem a k práci je zcela „samorostlá“ a odporuje nejen morálnímu kodexu, ale i konkrétním předpisům a zákonným normám. Je tedy třeba naši formulaci upravit takto: pracovník vybavený pozitivním vztahem k lidem, k věcem a k práci by se neměl dostávat do konfliktu s vedoucím, který obdobné vztahy respektuje a vyžaduje. Ba dokonce měl by mezi takto „laděným“ podřízeným a vedoucím vzniknout vztah porozumění a vzá-

jemného respektu, vztah, který je pro podřízeného důležitým satisfaktorem, součástí širší „odměny za práci“ — a tedy jedním ze zdrojů angažovaného chování.

b) Vztah ke kolektivu sehrává rovněž výraznou roli v tvorbě nebo v eliminaci angažovaných postojů. I do něho se promítají namodelované již primární vztahy: ty se střetají nebo vyladují s postoji kolektivu. Je-li kolektiv (jemuž zde přiznáváme jen synonymum „skupiny“) rozdělen, nebo dokonce rozložen do menších, hodnotově diferencovaných podsouborů, pak primární vztahy spolehlivě určí, ke které skupině (klanu) se jedinec připojí a jak bude fungovat. Žel, zdaleka neplatí, že výbava pro socialismus optimálně utvořenými vztahy vůči věcem, lidem a práci musí být optimální i pro homogenizaci s jakýmkoliv „kolektivem“, pro bezkonfliktní a jednoduché utváření vztahu spolupráce a akceptaci skupinových norem chování. Zde by měly fungovat i další vlastnosti (jež do „primárních vztahů“ patří), jimiž je schopnost překonávat překážky, probojovávat vlastní názor (je-li nositelem považován za správný), přijímat rizika — tedy být i statečný. Zatím tomu nikde neučíme a autoritativní i pseudodemokratická výchova v rodině i autoritické řízení ve škole a ve výrobě i společenské praxi vychovávají spíše k nepřijímání rizika „znelíbení se autoritě nebo moci“ i za cenu distance od vlastních názorů, postupné lhostejnosti vůči rozhodovacím procesům, sociální letargie.

c) Vztah k podniku může být rovněž významným nositelem zvýšené pracovní i společenské angažovanosti. Příslušnost k dobremu podniku, jehož jméno se vyslovuje s uznáním, jehož firemní značka je spolehlivým znakem kvality, vytváří značnou společenskou prestiž. Proto příslušnost k takové firmě byla i závazkem solidního typu chování, společenského vystupování. dokonce se na zaměstnance vztahovala i jistá záruka, že jsou nositeli dobře utvořených primárních i sekundárních vztahů, že o jejich kvalifikaci (v nejširším slova smyslu) nemůže být pochyb. Vztah k podniku však vzniká a formuje se na bázi vzájemných očekávání. Ani jedna strana by tedy neměla předstírat a vytvářet očekávání strany druhé, jež splnit nemůže, nedokáže nebo nesmí. Přitom víme, že podniky (např. v náborových letácích) vytvářejí často dojem, že půjde o vysoké platy, nejrůznější typy odměn a zvýhodnění, o kulturní, rekreační, sportovní a zájmové využití, aniž se zmínily o charakteru práce, ztížených nebo ztěžujících podmínkách. Uchazeči pak přicházejí s hodnoceními a posudky často na hony vzdálenými jejich skutečným kvalitám. Důsledkem je potom vzájemné rozladění, po němž následuje fluktuace — nebo neangažované jednání.

d) Vztah ke společnosti, k jejím cílům, k jejím reprezentantům, k jejímu sociálnímu uspořádání, ale i ke srovnatelné životní úrovni a životnímu způsobu, k předpokládané mezinárodní prestiži atd. vytváří pocit sounáležitosti, národní hrdosti, povinnosti participovat, angažovat se — nebo distancovat se. Rozhodující vztahy vůči společnosti se prokazatelně modelují již v rodině: rodičovské hodnotové orientace, komentáře k právě se odehrávajícím událostem, k pracovním problémům, k nedostatkům ve službách, v zásobování, v dopravě atd. utvářejí postoje, do nichž škola zasahuje jen silou odpovídající autoritě (argumentační vybavenosti) svých „sdělovatelů“ (vesměs učitelek, jež namnoze nepřeváží autoritu „sdělovatelů“ party či jiné neformální sku-

piny, s níž se náš subjekt identifikuje. Společenské působení ovšem tím vším prolíná: škála „masmédií“ se stále rozrůstá — a dokonce i zne-
přehledňuje a svými dopady diferencuje. Vstoupili jsme do období, v němž
se mnohé atributy utvářející vztah vůči společnosti podrobují přezkou-
mávání i kritice. Axiomata nejvyšší produktivity práce v socialismu, stá-
lého růstu všeobecného blahobytu (a řada dalších) jsou současným sta-
vem věcí zpochybněna. Autorita osobností i událostí tvořících historické
milníky, o něž se opíralo modelování, výuka a utváření postojů vůči naší
společnosti, neprokazují stabilitu potřebnou pro fixování vztahu, je-
hož výslednicí by bylo angažované chování, vycházející z oddanosti
celospolečenským cílům, z důvěry ve správnost zvolených cest, lidí
a ukazatelů směru. Myšlenka představby na tento zdroj angažova-
nosti spoléhá a v mnohém již nalezla přístupy k jeho utváření a rozví-
jení. (Mezi nimi rozhodující role je svěřena právě demokratizaci
společenských procesů a otevřenosti informací.)

MOŽNOSTI ŘEŠENÍ

Jaká řešení jsou tedy nutná a realizovatelná? Protože tvorba pri-
márních zdrojů angažovanosti spočívá v rozhodující míře
na rodině, měli bychom se daleko více zabývat rodinou jako „vý-
chovnou institucí.“ Jakou kvalifikaci však tato věkově stále mlad-
ší rodina i neúplná rodina k výchově dětí má? Na řízení pionýra (ani
ne motocyklu) máme jednoznačné kvalifikační požadavky: jistou míru
zletilosti, řidičský průkaz — dokazující „odbornost“ a požadavek urči-
tého fyzického a psychického stavu, přinejmenším „střízlivost“. Na zplo-
zení a výchovu třeba celé řady pionýrů (dětí, jež by právě v našem
systému měly dosáhnout nové, vyšší úrovně morálních, sociálních i od-
borných kvalit) nemáme prakticky požadavky žádné.

Bylo by řešením zavedení povinné „kvalifikace budoucích rodičů“
právě na utváření požadovaných vztahů dětí vůči lidem, věcem a práci?
Nebylo by sociální (tj. především celospolečensky prospěšné), kdy-
by řada společensky vynakládaných prostředků na sociální zvýhodnění
rodin s dětmi byla vázaná na kvalitativní parametry jejich výchovy pro
společnost? Kdyby „rodinné přídatky“ byly orientovány na zabezpe-
čení tohoto společenského cíle a ne na jeho zneužití? Určitě bychom
našli celou řadu námětů. Jen se jimi začít zabývat i s tím „rizikem“, že
nebudeme vždy pochopeni a aplaudováni. (Nebudeme však první na
světě a řadu věcí se zaručeným efektem můžeme bez pochyb převzít
i odjinud.)

Druhé — nepominutelné místo přísluší škole. Rádi se zaštiťujeme
Janem Amosem Komenským. Lze pochybovat o tom, že by byl se sou-
časným stavem našeho školství nadšen. Kolik prostoru ve svých dílech
věnoval právě výchově! Jak moc a jak cílevědomě soustavně a kva-
lifikovaně vychováváme a utváříme vztah k lidem, k věcem a k práci?
Nakolik jsme dopustili, aby výchovně vzdělávací proces se rozdělil do
obou atributů a nakolik můžeme být spokojeni s výsledky výchovy i prio-
rizovaného vzdělávání?

I zde je prostor, který lze bez velkých investic vyplnit, ale musí
být oblastí jasně definovanou, společensky sankcionovanou, musí se uči-

teli, řediteli i škole vyplatit vychovávat dobře a vyučovat kvalitně. Ve světě existují již školské systémy, které od mateřské školy „testují“ děti a spolupracují s rodinou na optimalizaci výchovného působení, na utváření požadovaných vlastností, návyků a vztahů, na eliminaci nepříznivých vlivů atd. Autorita školy a učitele v tom sehrává nemalou roli. I zde jsme zůstali nemálo dlužni, a to jak teoretickým prozkoumáním a objasněním, tak i společenskou realizací.

Tvorba sekundárních zdrojů angažovanosti je z velké části poplatna způsobu zacházení s lidským činitelem ve výrobním i společenském dění. Představa neutuchajícího entuziasmu, vyvolaného novými výrobními vztahy (odstraněním vykořisťovatelského systému) se ukázala upřílišněnou. Stejně tak odvozující se řada — v podstatě axiomat — lepší kvality dělnických ředitelů, lepšího, uvědomělého vztahu k práci a ke společenskému vlastnictví, jednotného způsobu „myšlení lidových mas“ — a tedy i možnosti optimálního vyjadřování jejich názorů, požadavků, přání atd., bez hlubšího zkoumání, bez zevrubných analýz reprezentativních souborů nebo spolehlivých indikátorů skutečného stavu věcí.

Potřeba solidní, fungující a poctivé „zpětné vazby“ mezi vedením a podřízenými, mezi představiteli a voliči je v přestavbě M. S. Gorbačovem mnohokrát zdůrazněna nejen v principech voleb a volitelnosti, ale i v postulátu „základního kreditu vedoucího nebo představitele“, jímž je míra důvěry jeho podřízených nebo voličů. I tu je třeba zkoumat, posilovat, rozvíjet.

Představa neomylného výběru „správných vedoucích“ vedla namnoze k podcenění kvalifikačních kritérií. Někdy (a to směrem nahoru) byla kvalifikace definována již natolik široce a obecně, že se stávala neměřitelnou. Zejména kvalifikace na zacházení s lidským činitelem se zatemnila dvojím „jakoby vědeckým“ přístupem:

— První vycházel z teze složitosti člověka, již nelze ani na vysoké škole postihnout natolik, aby se absolvent mohl stát řídicím pracovníkem (a tedy je lépe se o to nepokoušet, a když, tak snad — jednou v „postgraduálu“).

— Druhý prohlásil sféru řízení a vedení lidí za umění, za boží dar, jímž jeden z tisíců je obdařen a záleží jen na náhodě, zda osud toho pravého v dané situaci vytáhne z osudí a udělá z něho mistra, vedoucího, ředitele či představitele.

Ta část světa, která představuje vysokou prosperitu a špičku vědeckotechnického rozvoje, jednoznačně považuje oblast řízení a vedení lidí za zónu kvalifikace, již se věnuje mimořádná pozornost, již kromě solidního vzdělání v oblasti sociologie řízení, psychologie práce atd., získaného na běžných školách „inženýrského typu“, slouží i specializovaná soustava manažerských škol. Právě tady se prokazuje správnost Leninova požadavku „zvládnout všechny nejpokrokovější poznatky ze všech oblastí vědy a ze všech zemí světa“.

Budeme-li chtít naplnit požadavky přestavby a dosáhnout tak potřebné akcelerace sociálního i ekonomického rozvoje, musíme i oblast největších rezerv (tj. oblast řízení) kvalifikovat na úroveň těchto požadavků (od mistra až po ministra), vyvážit odpovědnosti pravomocemi a pak demokratizovat i systém výběru, zabezpečující zájem o důvěru podřízených i voličů.

Ve všech těchto procesech je otevřený prostor právě pro tzv. „humánní vědní obory“ — od sociologie a psychologie přes pedagogiku k právu a snad ještě dál. Záleží jen na tom, aby tvorba nabídky a poptávky byla v souladu se skutečnými potřebami (nebo aby tento soulad byl probíhán) a aby realizace tohoto souladu probíhala v tempu, odpovídajícím potřebě tohoto dějinného vzepětí socialismu, jemuž říkáme **přestavba**.

Literatura

BAKŠA, J.: Plánovitý rozvoj obsahu a foriem kultúrno-spoločenského života v industrializovaných poľnohospodárskových organizaciach. [Závěrečná správa.] Nitra, VŠP 1980.

BAUCH, V.: The Structure of Rural Society in the European Socialist Countries. Budapest, Institut for Social Sciences 1976.

BENEŠ, S.: Řízení sociálních procesů a přestavba hospodářského mechanismu ČSSR. Sociol. Zeměd., 24, 1988, č. 2, s. 87-98.

GORBAČOV, M. S.: Přestavba a nové myšlení pro naši zemi a pro celý svět. Praha, Svoboda 1987.

MARX, K.: Kapitál III. Praha, SNTL 1955.

LENIN, V. I.: Poučení z revoluce. Vybrané spisy II. Praha, SNPL 1955.

Došlo dne 5. 7. 1989

БУРИАН, А. (Научно-исследовательский институт экономики агропродовольственного комплекса, филиал Брно): Человек в процессе перестройки хозяйственного механизма. Sociolog. Zeměd., 25, 1989 (2) : 83-91.

Успех перестройки хозяйственного механизма зависит прежде всего от качественных свойств человека-реализатора данных процессов и пользователя их результатов. Данное «новое качество» заключается не только в новом мышлении, но и в активном, инициативном и действенном подходе, конкретном участии в трудовых и общественных процессах. Активное участие — желание сделать больше чем можно заставить и контролировать — имеет, однако, свой источник: первичный (правильно моделированное отношение к людям, вещам и труду) и вторичный (требуемое отношение к руководящим работникам, коллективу и обществу). Квалифицированное формирование этого источника должно являться основным условием формирования «человеческого фактора», желающего и способного достичь намеченных целей, выраженных в новом качестве социализма. Сельское хозяйство ЧССР вступило первым в этот процесс, поэтому оно должно быть способно решить данную проблему с определенным опережением и с учетом риска, связанного с поиском новых путей.

перестройка; активное участие; первичные и вторичные источники активного участия; отношение к людям, вещам, труду; отношение к руководящим работникам, коллективу, предприятию и обществу

BURIAN, A.: Economic Research Institute of Agriculture and Food Production Complex, Branch Office Brno): A Man in the Process of Restructuring the Economic Mechanism. Sociol. Zeměd., 25, 1989 (2) : 83-91.

A success of the restructuring the economic mechanism depends first of all on the quality of man, realizer of these processes and receiver of their results. This „new quality“ rests not only in new thinking but also in active, initiative approaches, in actual working and social manifestations. Active involvement — willingness to do more than can be enforced and controlled — has following sources: primary (correctly formed relationship to people, things and to work) and secondary (required relationship to the chief, collective, establishment and to the society). Qualified shaping of the both these sources should become a basic prerequisite for the forming of the „human factor“ willing and able to reach the objectives representing a new quality. In Czechoslovakia agriculture was the first to enter this process, so it is

laso agriculture that should be able to solve this problem sooner than other branches of the economy taking the risk of searching new ways.

restructuring; active involvement; sources of primary and secondary active involvement; relationship to people, things and to work; relationship to the chief, collective, establishment and to society.

BURIAN, A. (Forschungsinstitut für die Ökonomik des ALK, Arbeitsstätte Brno): *Der Mensch in Prozeß der Umgestaltung des Wirtschaftsmechanismus*. Sociol. Zeméd., 25, 1989 (2) : 83-91.

Der Erfolg der Umgestaltung des Wirtschaftsmechanismus hängt in erster Linie ab von der Qualität des Menschen, des Realisators dieser Prozesse und Übernehmers ihrer Ergebnisse. Diese neue „Qualität“ besteht nicht nur im neuen Denken, sondern auch in einer aktiven, initiativreichen und engagierten Haltung, in konkreten arbeitsmäßigen und gesellschaftlichen Taten. Das Engagement — ist der Ausdruck dafür, mehr zu leisten, als man erzwingen und „er“ kontrollieren kann. Es hat seine Quellen — primäre (die folgerichtig modellierten Beziehungen zu den Menschen, den Dingen und zur Arbeit) und sekundäre (das erwünschte Verhältnis zu den Leitern, zum Kollektiv, dem Betrieb und zur Gesellschaft. Die qualifizierte Gestaltung dieser beiden Quellen sollte zur Grundvoraussetzung werden für die Schaffung des „menschlichen Faktors“, der willig und fähig ist diejenigen Ziele zu erreichen, die zusammengefasst eine neue Qualität des Sozialismus bedeuten. Die Landwirtschaft ist als erste in diesen Prozeß eingetreten — deshalb muß sie auch dieses Problem lösen können und zwar im Vorlauf sowie dem Risiko des Suchens nach neuen Wegen.

Umgestaltung, Engagement; Quellen des Engagements — primäre und sekundäre; Beziehungen zu den Menschen, den Dingen und zur Arbeit; Verhältnis zu den Vorgesetzten, zum Kollektiv, dem Betrieb und der Gesellschaft.

Adresa autora:

Doc. JUDr. PhDr. Antonín Burian, CSc., Výzkumný ústav ekonomiky ZPoK, pracoviště Botanická 68a, 656 01 Brno
